

2012

Nota:
Kenniscentrum Vlaamse
Wijnbouw

Samensteller:
Geurt van Rennes

ONTWIKKELEN VAN EEN VLAAMS KENNISCENTRUM VOOR DE WIJNBOUW

Discussienota met betrekking tot het realiseren van een kenniscentrum voor de wijnbouw in Vlaanderen.

Voorwoord

Wijnbouw in België staat stilaan op de kaart, maar hoewel het voor wie de geschiedenis van de wijnbouw in onze regionen kent, niet verwonderlijk is, zijn er nog steeds veel mensen die zich niet realiseren welke mogelijkheden er zijn voor de ontwikkeling van een heuse wijnbouwsector in Vlaanderen.

Mede door de Klimaatverandering is er voor wijnbouw in Vlaanderen geen klimatologisch probleem. Een tweede voorwaarde voor de productie van kwalitatieve wijnen is de grond. Hierbij spelen bodem, ondergrond en waterhuishouding een bijzonder grote rol. Ook op dit vlak beschikt Vlaanderen over enkele voor wijnbouw bijzonder geschikte gebieden. Nu is de kennis de volgende voorwaarde. Er zijn inmiddels al heel wat mensen die waardevolle ervaringen hebben opgedaan. Er zijn zelfs meerdere wijnbouwers die zonder meer als succesvolle professionelen kunnen worden aangemerkt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de belangstelling voor wijnbouw sterk toeneemt. Reden waarom er ook beroepsopleidingen die door de Vlaamse overheid worden erkend, zijn ingericht in meerdere provincies van Vlaanderen. Veelal zijn het de pioniers van de wijnbouw in Vlaanderen die de drijvende kracht hierbij vormen.

In het licht van duurzame landbouw en plattelandsontwikkeling vormt de ontwikkeling van de wijnbouw een aantrekkelijke optie. Door de verankering van het product aan zijn herkomstgebied kan men het product commercieel positioneren en een meerwaarde eraan meegeven. Dit is zeer belangrijk voor de economische leefbaarheid van deze agrarische sector. Hiermee is de exploitatie van een wijndomein een van de weinige agrarische sectoren waarin er een leefbare toekomst voor een familiale agrarische onderneming mogelijk is. Bovendien zijn relatief kleinschalige ondernemingen in staat in grote onafhankelijkheid hun bedrijf te exploiteren. Het arbeidsintensieve karakter van de wijnbouw en de kleinschaligheid van de domeinen zijn bovendien belangrijke troeven in de ontwikkeling van een leefbaar platteland. Toerisme en economisch functionerende kleine kernen maken de toekomstige wijnregio's in alle opzichten waardevoller dan ze nu veelal zijn.

Nu is er nood aan verdere professionalisering van de sector. Om hiertoe een aanzet te geven organiseerde ik het BeNeVit Symposium. (www.benevit.org) Het succes van het symposium spoorde mij aan om verdere stappen te ondernemen om een degelijke structuur voor de sector uit te bouwen.

Snel denkt men aan bij een kenniscentrum aan onderzoek en ontwikkeling, maar voor onze wijnbouw is op de eerste plaats het toegankelijk maken van bestaande informatie nodig. Voor wijnbouwers, toekomstige wijnbouwers en instanties die met de opkomende wijnbouw worden geconfronteerd. Momenteel is deze informatie slechts in zeer beperkte mate beschikbaar. Niet enkel doordat deze zich in het buitenland bevindt, maar vooral omdat deze zo verspreid is over instellingen, landen en talen dat deze voor de betrokkenen in de praktijk niet toegankelijk is. Voor wat betreft de basiskennis is er inmiddels een erkende opleiding 'wijnbouwer wijnmaker' door Syntra in verschillende provincies ingericht.

"Een mensenleven is te kort om het zelf allemaal uit te proberen," dus moet alle kennis op één plek bij elkaar worden gebracht. Het is stilaan tijd voor de centralisatie van kennis en ervaring op één

plaats. Hierbij moet niet enkel worden gedacht aan de kennis in eigen land, maar ook aan de kennis die in de onderzoeksinstellingen van de ons omringende wijnlanden voorhanden is. Aangezien een wijngaard pas na ruim vijf jaar beoordeeld kan worden is het ronduit waanzin om zelf te gaan experimenteren. Alles opnieuw zelf gaan uitvinden wil zeggen dat men er over twintig jaar achter komt dat iets niet werkt wat nu reeds in andere centra bekend is. De eerste opdracht is dan ook de kennis te gaan halen waar ze zit. De oprichting van een ‘kenniscentrum’ is hiervoor de meest aangewezen weg.

Geurt van Rennes

Stadswijngaard Rukster h6fke

www.benevit.org

Inhoud

Voorwoord	2
Inhoud	4
I. Aanleiding.....	5
A. Geschiedenis van de wijnbouw in onze regionen.....	5
B. Het BeNeVit symposium 2011.....	8
II. Doelstelling.....	9
III. Huidige toestand	10
A. Klimaat	11
B. EU-beleid.....	12
Hybridenproblematiek	13
Belgisch standpunt ten aanzien van aanplantrechten.....	14
Gewasbeschermingproblematiek.....	15
Overgangsregeling erkenning gewasbeschermingsmiddelen voor de wijnbouw.	16
IPM-richtlijn.....	18
Biologische wijn in de Europese context	20
C. Duurzame landbouw en plattelandsontwikkeling.....	21
Discours 1: Het agri-ruralistisch discours.....	21
Discours 2: Het utilitaristisch discours.....	21
Discours 3: Het hedonistisch discours	22
D. Vlaams beleid.....	23
E. Waar is welke kennis voorhanden.....	24
I. Welke kennis moet worden verzameld, en voor wie?.....	24
II. Waar is de kennis aanwezig is, en hoe deze te vergaren.....	25
Organisaties.....	25
VZW Belgische Wijnbouwers.....	25
Werkgroep druiventeelt	25
III. Hoe de kennis het best toegankelijk maken voor de verschillende belanghebbenden.	26
IV. Analyse.....	27
V. Plan van aanpak	28
Op korte termijn.....	28
Op middellange termijn.....	28
Slotwoord.....	29

I. Aanleiding

Naar het organiseren van het BeNeVit symposium in 2011 werd ik door veel mensen die rechtstreeks of onrechtstreeks met wijnbouw te maken hebben aangesproken. Steeds was het ontbreken van kwalitatieve informatie van, over en voor de wijnbouw in onze regionen hiervoor de aanleiding. Nergens is er informatie beschikbaar, of de mensen vinden het niet.

Ook bleek het cursusmateriaal voor de door de Vlaamse overheid erkende opleiding “wijnbouwer wijnmaker” niet meer te bevatten dan een Nederlandse vertaling van een Frans handboek uit 1986, volledig verouderd, achterhaald en onvolledig. Daarom heb ik een volledige nieuwe cursus gemaakt die werkelijk de huidige stand van zaken belicht.

In mijn contacten met instellingen en organisaties is gebleken dat, hoewel men officieel en formeel voor de overheid handelt, men vaak onvoldoende kennis heeft van de wijnbouw.

Het ‘wijnlandschap’ in Vlaanderen is volledig versnipperd. De kennis, zo die er al is, zit her en der verspreid bij wijnbouwers die geen tijd hebben om zich veel met contacten en communicatie van kennis bezig te houden.

Het is duidelijke dat er een centralisatie van kennis op één plek nodig is! Toegankelijk voor alle betrokkenen. De informatie moet up-to-date zijn en relevant, rekening houden met alle stromingen en visies die er in het wijn maken zijn, en het ankerpunt zijn voor de contacten met gespecialiseerde opleiding- en onderzoekinstellingen in de ons omringende wijnlanden.

A. Geschiedenis van de wijnbouw in onze regionen

De Romeinse tijd

Waarschijnlijk werd voor het begin van onze jaartelling in onze streken al wijn gemaakt. Met zekerheid mag worden aangenomen dat er in de tijd van de Romeinen druiven werden verbouwd, wijn drinken was toen heel normaal. Wijn vervoeren was toen immers niet evident. Men probeerde het zoveel mogelijk lokaal te produceren. Daardoor warden in het ganse Romeinse gebied wijngaarden aangelegd, tot in zuid Engeland toe.

De ontdekking van een bronzen oscilla (een soort Romeinse amulet die goede wijnoogsten aankondigde) in 1866 bewijst het: het dorp, gelegen waar nu Schaarbeek (Trooststraat) ligt, beschikte over wijndruiven. De basisdrank van de Romeinse soldaat was de "posca", een mengeling van wijn en water met een azijnsmaak. De wijngaard van Schaarbeek is de op dit moment oudste bewezen wijngaard van België: hij zou dateren uit 282.

968 wijngaarden bij Maastricht beschreven

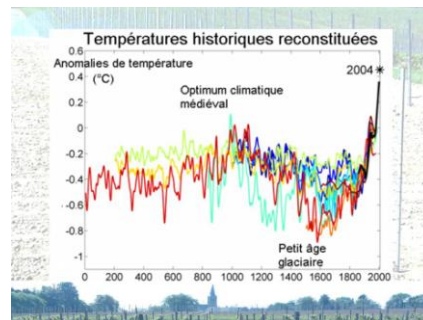
Maar de eerste officiële vermelding van wijnbouw dateert van 968 toen er in stukken van Gerberga van Saksen wijngaarden bij Maastricht werden beschreven.

14e-15e eeuw

In de veertiende en vijftiende eeuw waren het Maas- en Geuldal één groot wijngedebied. Waarschijnlijk waren er ook in het dal van de Jeker wijngaarden. Het moet een aanblik hebben opgeleverd waarvoor we nu honderden kilometers verder moeten reizen.

16e eeuw

In de zestiende eeuw kwam de ommekeer. Het klimaat veranderde relatief snel en eind van die eeuw bevonden de Nederlanden zich in de 'kleine ijstijd'. Iedereen kent de prachtige schilderijen met winterlandschappen. Deze 'kleine ijstijd' die we kennen van de prachtige schilderijen van oude Hollandse meesters heeft de wijnbouw in onze regionen een eerste zware slag toegebracht. De bevroren wijngaarden werden geroid en gebruikt om er andere gewassen aan te planten. De brouwkunst had voor een goed en goedkoop alternatief voor wijn gezorgd, en de eerste zorg was de explosief groeiende bevolking te kunnen voeden. "Waarom zo onzekere druiven aanplanten en drie jaar wachten, terwijl men het volgende jaar al oogsten kan", moet men hebben gedacht. Het grootste deel van de wijngaarden is toen verdwenen en enkel de best gesitueerde wijngaarden overleefden deze periode.

18e eeuw

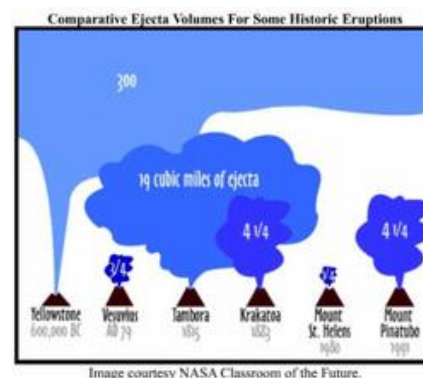
Er volgde een lichte opwarming van het klimaat, en bijgevolg weer een gunstige periode voor de wijnbouw in onze streken. Op deze gravure uit 1730 staat de wijnbouw als een van de drie belangrijkste economische factoren in 'het land van Luik' afgebeeld. Het zijn deze

percelen die in de Franse tijd, toen onder meer het kadaster werd ingevoerd, met benamingen als wijngaardveld en dergelijke werden geregistreerd.

Er volgde een opwarming, en bijgevolg gunstige periode voor de wijnbouw in onze regionen.

1815

Er volgde een lichte opwarming van het klimaat, en bijgevolg weer een gunstige periode voor de wijnbouw in onze streken. Tot ten tijde van Napoleon, die er geregeld ten onrechte de schuld van krijgt de wijnbouw in de Nederlanden de genadeslag te hebben toegebracht, opnieuw een ramp de wijnbouw in de noordelijke gebieden trof. In april 1815 was er een enorme uitbarsting van de stratovulkaan Tambora op het eiland Sumbawa, toen nog onderdeel van Nederlandsch-Indië, in de Indonesische archipel. De erupties, 7 op de vulkanische explosiviteitindex, waren ongeveer vier keer zo krachtig als deze van de Krakatau in 1883 en duurden nog drie maanden. De effecten waren wereldwijd zo groot dat men spreekt van 'het jaar zonder zomer' In de zomer van 1816 waren er ook in Europa veel misoogsten. In Europa daalde de temperatuur met ongeveer 3°C. In de winter van 1815-1816 was de invloed op de temperatuur nog groter. Het is door deze vreselijk koude winter dat de wijnbouw uit onze regionen volledig verdween. Niemand dacht aan de heraanplant van wijngaarden. De hongersnood die Europa in de daaropvolgende zomer trof zorgde er voor dat alle beschikbare grond voor voedsel gebruikt werd.

1964

De eerste nieuwe wijngaard werd in Kerniel - Borgloon geplant door Jean Bellefroid - verzekeringsmakelaar en wijnfanaat. Om zijn huis plantte hij in 1964 de historische rode wijndruif

"Loonse Vroege" - een hybride van Pinot Noir en Müller Thurgau aan. Hij heeft het 'wijnvirus' doorgegeven aan zowel de eerste Vlaamse maar ook Nederlandse wijnbouwers. De wijnbouw in de beide Limburgen, het Hageland en het West-Vlaamse Heuvelland zijn voortgekomen uit de contacten met Jean Bellefroid.

1967

Frits Bosch legde in 1967 zijn wijngaard Slavante bij Maastricht aan. Dan volgde Hugo Hulst, die op de Apostelhoeve bij Maastricht als eerste de wijnbouw in Limburg als een economische activiteit herintroduceerde. In 1970 besloot Hugo Hulst de wijnstok op de Apostelhoeve, een traditioneel fruitbedrijf, te laten terugkeren. Hij begon hij met een kleine oppervlakte van 25 are op proef. Hij was het die de wijnbouw in Limburg als een economische activiteit herintroduceerde.

1972

"Vader Daems" begon in 1972, o.m. om zijn huis, met aanplant van Müller-Thurgau, en bracht een paar jaar later de eerste "Hagelander" op de markt. Jos Boyen uit Assent en Maurice Fol uit Linden volgden. Het is onder impuls van Maurice Fol dat in het Hageland de eerste wijnbouwersorganisatie is ontstaan. Hij en zijn zoon Frank zijn de drijvende kracht achter de "Lindener".

1973

In 1973 werd in Linden de vereniging van de Hagelandse wijnliefhebbers opgericht. Vandaag telt het Hageland een honderdtal wijnbouwers. Een aantal heeft voor een semiprofessionele tot professionele benadering gekozen, met bedrijven die tot 5 ha druiven verbouwen.

1985 St Cunnibert wijngaard

Toen Laurent Savelkoul in 1985 zijn wijngaard St. Cunnibert in Wahlwiller door de pastoor van het dorp liet inzegenen ging dat gepaard met een feest waarop uiteraard de pers en vooraanstaande personen waren uitgenodigd. Het idee ontstond om de Limburgse wijn te gaan beschermen tegen fraudeurs door een wettelijk kader in het leven te roepen. Een A.O.C. Limburg. Het project kwam echter niet van de grond door onvoldoende medewerking.

1990 en later

In 1990 heeft een groep wijnliefhebbers een wijngaard kunnen aanplanten in de Motvallei, 'De Grootte Mot', deze telt inmiddels een 2000-tal stokken met als voornaamste variëteiten Muller Thurgau, Auxerrois, Pinot Noir, Sieger en Riesling. Veel inmiddels succesvolle wijndomeinen zijn sindsdien ontstaan. In 1991 werden de eerste twee wijngaarden aangelegd bij het kasteel van Genoelselderen. In tegenstelling tot wat op dat moment gebruikelijk was met Chardonnay en Pinot-Noir in twee wijngaarden van elk een halve ha. Ook Schorpion statte met de aanleg van 2 ha wijngaard te Vliermaal. En in 2002 startte Karel Henckens met de aanleg van zijn eerste wijngaard te Aldeneyck.

B. Het BeNeVit symposium 2011

Voor insiders was het economisch potentieel van een zich professioneel ontwikkelende wijnbouwcultuur al duidelijk, maar om een verdere groei te kunnen realiseren is dat niet voldoende. De verschillende actoren zoals investeerders, banken, lokale overheden en potentiële nieuwe ondernemers in deze sector moesten veelal nog overtuigd worden. Om deze reden organiseerde ik, met medewerking van de Provincie Limburg, in september 2011 het BeNeVit symposium.

Op het symposium, waar een wetenschappelijke analyse van de toekomst van de wijnbouw in het kader van de klimaatverandering werd gepresenteerd, waren bezoekers uit het volledige 'omveld' aanwezig. De beoogde doelgroep werd bereikt, en wat nog veel belangrijker is, de boodschap is overgekomen.

Daags na het symposium was er een 'masterclass' voor wijnbouwers uit België en Nederland, gegeven door Dr. Richard Smart, de uitvinder van het moderne loofwandbeheer. De belangstelling was overweldigend. De beste wijnmakers waren aanwezig om kennis op te doen en ervaringen uit te wisselen. De behoefte om kennis op te doen is bijzonder groot, maar de plaatsen waar men de kennis kan vinden bevinden zich in het buitenland. Zeer weinig materiaal is in het Nederlands beschikbaar en de buitenlandse specialisten zijn voor individuele wijnbouwers veel te duur en moeilijk te consulteren. De behoefte aan een eigen kenniscentrum waar ervaringen worden verzameld en gespecialiseerde kennis beschikbaar is werd expliciet geuit.

II. Doelstelling

Dat er behoefte is aan een kenniscentrum voor de wijnbouw in Vlaanderen is wel duidelijk. Nu stelt zich de vraag hoe dit kenniscentrum het best is te realiseren. Hoe is de huidige toestand van de sector? Welke voorwaarden worden er vanuit Europees, nationaal en regionaal beleid gesteld? Waar is welke kennis voorhanden? Welke onderdelen van de wijnbouw moeten worden bestreken? Dat zijn enkele van de vele vragen.

Doordat de kennis van de wijnbouw in Vlaanderen volledig was verdwenen is deze voor zover momenteel voorhanden het gevolg van contacten tussen Vlaamse wijnbouwers en buitenlandse wijnboeren. Enkele grotere producenten doen een beroep op professionele buitenlandse adviseurs. Duitse, Luxemburgse en Franse oenologen en laboratoria worden geconsulteerd. De kosten die men maakt om de kennis 'in huis' te halen zijn erg groot, maar men ziet het ook als een investering in de toekomst. Deze commerciële wijnbouwers zijn niet vlug geneigd om de duur betaalde kennis gratis aan hun concurrenten te gaan uitdelen. Hiermee is de kennis en ervaring van wijnbouw in Vlaanderen de afgelopen vijfentwintig jaar wel erg toegenomen, maar daarmee is zij nog niet beschikbaar voor kleinere of nieuwe wijnbouwers. Waar kunnen onze wijnbouwers, beleidsmakers en andere belanghebbenden zoals investeerders en banken met hun vragen terecht?

Middels deze nota probeer ik de complexiteit van de wijnbouwproblematiek te bundelen en voor outsiders bevattelijk te maken. Deze nota pretendeert niet volledig te zijn. Ik heb ze in amper anderhalve dag geschreven, maar op basis van kennis en ervaring die ik in bijna dertig jaar heb vergaard. Door de vele lezingen en het doceren van wijnbouw en vinificatie bij Syntra-Limburg ben ik gewend om de complexiteit op eenvoudige manier te verwoorden, hetgeen de complexe materie toch bevattelijk maakt voor mensen die geen specifieke kennis van de wijnbouw hebben. Dit alles met de bedoeling om te dienen als uitgangspunt voor de oprichting van een 'kenniscentrum Vlaamse wijnbouw'.

III. Huidige toestand

Om de huidige toestand te begrijpen is het van groot belang om inzicht te hebben van de geschiedenis van de wijnbouw in onze regio. Na 150 jaar afwezigheid keerde de wijnbouw aanvankelijk als hobby terug. Inmiddels, na ongeveer vijftig jaar, is er een relatief kleine groep professionele wijnbouwers ontstaan, die kwalitatief zeer goede wijnen produceren die door de markt zeer gretig worden afgenomen. Bovendien is er een groeiend aantal mensen die de wijnbouw in bijberoep of als hobby beoefenen en zijn er steeds meer mensen die interesse hebben in het starten met wijnbouw op een professionele of semiprofessionele manier. Voor fruittelers die interesse hebben in diversificatie en risicospreiding is wijnbouw een optie die zeker het overwegen waard is.

De economische leefbaarheid is het best te staven met de belangrijke wijngebieden die ons omringen in Duitsland, Luxemburg en het noorden van Frankrijk. De lasten van investeringen en loonkosten zijn er op een vergelijkbaar niveau als in Vlaanderen, en er leven honderden gezinnen van de wijnbouw. Het laatste argument van de criticasters was het klimaat. Maar door de klimaatverandering zijn onze wijngebieden geen 'randgebieden' waar wijnbouw nog maar net mogelijk is maar liggen zij volop in de wijnbouwzone.

A. Klimaat

Dat het klimaat verandert is inmiddels voor iedereen duidelijk, maar wat het voor de wijnbouw betekent is dat nog niet. Daarom stond het BeNeVit symposium 2011 in het teken van de klimaatverandering en de invloed op wijnbouw in België en Nederland. De wetenschappelijke resultaten vormden hierbij de basis en overtuigden het voltallige publiek van de toekomstmogelijkheden voor wijnbouw in onze streken.

Enkele citaten uit wetenschappelijke studies:

- *“De klimaatverandering kan leiden tot te veel suiker en te weinig zuren in wijn.”*
SENATE - COMMISSION FOR ECONOMIC AFFAIRS, L'avenir de la viticulture française : entre tradition et défi du Nouveau Monde (The future of French wine production: in between tradition and the challenge of the New World), Information Report no. 349, 2001-2002, 141 pages
- *“De Pinot Noir druif heeft in de Bourgogne de grenzen bereikt wat betreft aanpassing voor het voortbrengen van fijne en elegante wijnen; hij heeft weinig kans nog in staat te zijn op de traditionele terroir waar hij nu is aangeplant zijn volledige eigenschappen en complexiteit aan aroma's te ontplooiën als de temperatuur blijft stijgen”.* Pichery M-C, BOURDON F. Éléments de réflexion sur quelques impacts économiques du réchauffement climatique sur la filière vitivinicole en Bourgogne. (Elements for reflecting on some economic impacts of global warming on the wine production industry in Burgundy) Seminar: “Réchauffement climatique, quels impacts probables sur les vignobles?” (“Global warming, what will the probable impact be on vineyards?”), 28-30 March 2007.
- *“In 2000, some red wines (Pinot Noir) from the Côte de Beaune area had characteristics typical of the wines from the Côtes du Rhône area.”*
Chabin J-P and coll. La vigne et le réchauffement climatique : quel présent, quel futur ? Université de Bourgogne – Centre for climatology, 2008, 345 pages.
- *“(De klimaatverandering) kan er toe leiden dat de Pinot Noir verdwijnt uit de Côte de Beaune, en wordt vervangen door andere variëteiten.”* CHABIN J P, MADELIN M, BONNEFOY C. Les vignobles beaunois face au réchauffement climatique. (Vineyards of Beaune in the face of global warming) Seminar: “Réchauffement climatique, quels impacts probables sur les vignobles?”, 28-30 Mars 2007. https://www.u-bourgogne.fr/chaireunesco-vinetculture/Actes%20clima/Actes/Article_Pdf/Chabin.pdf
- *“La syrah pourrait-elle être une candidate d'intérêt pour une partie de la viticulture bourguignonne ? Les terres et un climat modifié seraient-ils à même de permettre de produire des vins de qualité avec de nouveaux cépages et de nouvelles typicités ?”*
PICHERY M-C, BOURDON F. Réchauffement climatique, quels impacts probables sur les vignobles, Université de Bourgogne, 28-30 Mars 2007. http://chaireunesco-vinetculture.u-bourgogne.fr/Actes%20clima/Actes/Article_Pdf/Pichery.pdf
- *“Malgré la prégnance du fait naturel, il est évident que nous sommes en face d'un système intégrant la dimension socio-économique.”* CHABIN J P, MADELIN M, BONNEFOY C. Les vignobles beaunois face au réchauffement climatique. Seminar: “Réchauffement climatique, quels impacts probables sur les vignobles?”, 28-30 Mars 2007. https://www.u-bourgogne.fr/chaireunesco-vinetculture/Actes%20clima/Actes/Article_Pdf/Chabin.pdf
- *“The average annual temperature has significantly increased in the (Burgundy) region over the last years, leading to major shifts in the wine production calendar. Some wines have already lost elements of their specific personality: they are marked by higher alcohol strengths and sugar content. These changes put France's 'wine producing pedigree' at risk. Great French wines derive all their finesse and elegance from their terroir.”* “Changements climatiques et impacts sur la viticulture en France” September 2009 Greenpeace France

B. EU-beleid

Het EU-wijnbeleid is een van de belangrijkste onderdelen van de EU. De wijnbouw slorpt immers een groot deel van het landbouwbudget van de EU-begroting op. De Europese Unie is met 3,6 miljoen hectare grond, meer dan 2,4 miljoen bedrijven en zo'n 180 miljoen hectoliter wijn per jaar, ongeveer 65% van de wereldproductie, de grootste wijnproducent van de wereld. Ongeveer 2,2 miljoen mensen, circa 22% van de totale werkgelegenheid in de landbouw, werken in de wijnbouw. Daarmee is het economische belang wel duidelijk, en de aandacht van de EU voor de wijnbouw verklaard. Het succes van landen als Zuid-Afrika, Australië, Chili en de Verenigde Staten heeft de EU aangezet tot het herzien van hun wijnbeleid. Het subsidiëren van de alsmaar groter wordende overschotten aan hoofdzakelijk minderwaardige landwijn was niet langer houdbaar. Alleen met een betere kwaliteit kan Europa zich wapenen tegen de 'nieuwe wereldwijnen.' Het beleid richt zich op meer betere wijn, en minder landwijn.

Het EU-wijnbeleid is volledig gericht op het verbeteren van de kwaliteit en een verschuiving van 'landwijn' naar 'kwaliteitswijn'. Omdat België een officieel wijnbouwland in de EU is, moeten de Europese richtlijnen en verordeningen ook in België worden geïmplementeerd. De betrokken instanties beschikken begrijpelijkerwijze meestal niet over de noodzakelijke achtergrondkennis c.q. ervaring.

Het Europese wijnbeleid is van groot belang voor de Europese financiën. Het wegwerken van de Europese wijnoverschotten heeft immers decennia lang miljoenen gekost door het gesubsidieerd afstoken van overschotten. Deze manier van overschotten verwerking heeft er toe gevoerd dat er gebieden zijn die in belangrijke mate wijn produceren van een kwaliteit die zo laag is dat er geen markt voor is. De facto werd de wijnbouw in leven gehouden met Europese subsidies.

Het nieuwe Europese beleid is er op gericht de subsidiëring van overschotten volledig af te bouwen en de vrije markt meer te laten spelen. De economische realiteit zou daarmee tot een afbouw van de overschotten voeren. Dit liberale beleid treft vooral de gebieden waar kwalitatief mindere wijnen worden geproduceerd. Ook is het Europese beleid, mede op aandrang van de wijnbouwers, er op gericht om door middel van het stimuleren van kwaliteit, het hoofd te bieden aan de oprukkende concurrentie van de goedkoop producerende 'nieuwe wijnlanden'. Dit beleid ligt aan de basis van het Europese beleid ten aanzien van het weigeren van hybriden in kwaliteitswijnen. Hiermee is de hybridenproblematiek prominent op de agenda geplaatst.

Een ander domein van het Europese beleid, gericht op de eenmaking van de eenheidsmarkt, heeft een grote weerslag op de tot nog toe nationale regelgeving die de toelating van gewasbeschermingsmiddelen regelt.

Hybridenproblematiek

Met de opkomst van nieuwe wijnregio's in België en Nederland gaat ook de wetgeving voor deze wijnbouwers een steeds belangrijkere rol spelen.

Terwijl de pioniers nog vrijwel zonder enige regelgeving konden starten is er steeds meer wettelijke omkadering gekomen. Aanvankelijk betrof het enkel nationale wetgeving, maar door de EU-regelgeving gaat steeds meer de nationale wetgever zich aan Europese richtlijnen en verordeningen moeten aanpassen. Het is voor de wijnbouwers, toekomstige wijnbouwers en liefhebbers niet eenvoudig om nog te weten wie er juiste keuzes maakt of juiste adviezen geeft. Met deze voordracht komt er duidelijkheid in deze verwarrende regelgeving. Minstens zo belangrijk is de blik in de toekomst. Welke ontwikkelingen zijn er te verwachten. En ook hierbij geen persoonlijke meningen of voorkeuren, maar objectieve waarnemingen, constatering en feiten die over enkele belangrijke aspecten geen twijfel laten bestaan over de te verwachten ontwikkelingen. Een voordracht voor professionele wijnbouwers of mensen die er bij betrokken zijn zoals investeerders, financiers en leveranciers. Maar ook voor hobby wijnbouwers en wijnliefhebbers is het bijzonder interessant.

Zo is er al geruime tijd veel te doen rond het al dan niet aanplanten van hybriden. Er zijn mensen die zich aangesproken voelen door het gemak van de *grotere resistentie* tegen de meest voorkomende schimmelziektes. Er zijn anderen die ze absoluut afwijzen als 'kwalitatief *ondermaats*'. Wie heeft er gelijk? Over smaak valt te twisten, maar er zijn andere argumenten die ontegensprekelijk zijn. Het EU-beleid is hierbij een van de belangrijkste onderdelen, en vaak foutief geciteerd of geïnterpreteerd. Daarom heb ik een verhelderende lezing samengesteld die zonder over smaken te twisten duidelijkheid kan brengen voor wijnbouwer, hobby wijnmaker en wijnliefhebber.

Belgisch standpunt ten aanzien van aanplantrechten

De EU heeft een beperking op de uitbreiding van wijngaarden ingevoerd middels een regeling van 'aanplantrechten'. In 2008, bij de hervorming van het Europese wijnbeleid, werd onder meer besloten om deze regeling met ingang van 1 jan 2016 af te schaffen en de lidstaten vrij te laten in hun beslissing om beperkingen aan de uitbreiding van het oppervlak wijngaarden al dan niet op te leggen.

Recentelijk werd op initiatief van de Europees commissaris voor Landbouw Dacian Ciolos, er toe overgegaan een '*High Level Group over de Europese wijnbouw*' op te richten. Deze gaat beslissen over het eventueel herroepen van de beslissing tot afschaffing van het systeem van 'aanplantrechten'. Veel traditionele en grote wijnproducerende landen van de Europese Unie willen het systeem handhaven in de strijd tegen de overproductie van wijn. Vooral nog doet de Europese Commissie geen afbreuk aan haar beslissing om de aanplantrechten voor wijngaarden af te schaffen, en naar verwachting zal deze verdwijnen in 2015, tenzij er een meerderheid wordt gevonden om deze beslissing te herzien. Het zijn de lidstaten die de beslissing nemen, waarbij de 27 lidstaten elk een standpunt moeten innemen. België heeft voornamelijk geen standpunt ingenomen. Op basis van welke informatie gaat de regering nu haar standpunt bepalen? Wie c.q. welke organisaties gaan de regering adviseren? Bovendien kent België momenteel geen beperking op het aanleggen van wijngaarden, en is derhalve het herroepen van de afschaffing van het systeem van aanplantrechten te verkiezen boven een nieuwe regeling waarbij België mogelijk verplicht zou worden om ook een beperking in te stellen.

De '*High Level Group over de Europese wijnbouw*' onderzoekt de mogelijkheid op het verlengen van het systeem van aanplantrechten, en België kan het standpunt innemen om principieel, met onder meer Frankrijk en Duitsland, mee te stemmen voor het herroepen van de beslissing tot afschaffing van het systeem van aanplantrechten. België kan zo de belangrijkste wijnproducerende landen van Europa aan een gekwalificeerde meerderheid helpen en daarbij de voorwaarde bedingen dat er voor België een uitzondering zal worden gemaakt. Hierbij is het optioneel dat België, aangezien het overschot in Europa enkel voor landwijn en niet voor kwaliteitswijn geldt, met een selectieve invoering van aanplantrechten voor landwijn zou instemmen. Door wie en op basis van welke informatie gaat België zijn standpunt formuleren?

De strijd tegen overproductie.

De beslissing om het systeem van de aanplantrechten af te schaffen werd genomen in 2008 door de Europese Unie om de wijnmarkt te liberaliseren door wijnbouwers vrij te laten in wat ze willen aanplanten. Maar nu, sommige landen zoals Frankrijk, Italië, Portugal en Spanje, en de Europese Federatie van Wijnen met een Oorsprongsbenaming (EFOW), die in Brussel opkomt voor de belangen van de producenten van wijn met een oorsprongsbenaming en deze wil beschermen tegen het risico van een overaanbod in de markt die leidt tot lagere prijzen. De EFOW vraagt dan ook de annulering van de hervorming, met andere woorden het behoud van de aanplantrechten.

De '*High Level Group over de Europese wijnbouw*' moet "het eindrapport klaar hebben voor het einde van het jaar, misschien wel al in de late herfst", zei Dacian Ciolos, de Europees commissaris voor Landbouw.

Gewasbeschermingsproblematiek

Toelating van gewasbeschermingsmiddelen in de EU vanaf 15 juni 2011

In 2009 werden er op Europees niveau nieuwe wetgevingen voorzien in verband met gewasbeschermingsmiddelen.

Een eerste is de richtlijn 2009/128 waarin het duurzaam gebruik van pesticiden bepaald wordt en die moet omgezet worden in nationale wetgeving. De tweede is de Verordening 1107/2009 die het op de markt brengen van bestrijdingsmiddelen in de Europese Unie regelt.

Deze verordening gaat van kracht voor alle lidstaten op 15 juni 2011. In deze verordening is voorzien in een wederzijdse erkenning van gewasbeschermings-

middelen. Hiervoor werd de EU ingedeeld in drie zones: de noordelijke, centrale en de mediterrane zone. België bevindt zich in de centrale zone. (Zie kaartje)

Binnen dezelfde zone is een verplichte wederzijdse erkenning voorzien. Dit wil zeggen dat wanneer de werkzame stof goedgekeurd is voor gebruik in de EU door Europa en beoordeeld werd door een lidstaat in de betrokken zone, de handelsproducten binnen strikte termijnen in alle landen van die zone moeten toegelaten worden. Het blijft evenwel mogelijk om de erkenning om grondige redenen te weigeren. Het is momenteel nog niet duidelijk hoe dit praktisch in het werk zal gaan. Binnen de Europese commissie is men op dit ogenblik bezig om alle modaliteiten voor de wederzijdse erkenning uit te werken. De komende maanden zal dit duidelijker worden. De rechtstreekse toepasselijkheid van een verordening impliceert dat EG-verordeningen rechtstreekse werking hebben. Een verordening is een bron waaraan rechtssubjecten in de Gemeenschap direct hun rechten en plichten ontleen.

VERORDENING (EG) Nr. 1107/2009 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 21 oktober 2009 in de praktijk

Nieuwe toelatingen na 15/6/2011 - Zonale beoordeling gewasbeschermingsmiddelen

Na de inwerkingtreding van de Verordening moeten aanvragen tegelijkertijd bij alle lidstaten worden ingediend waar een toelating wordt gevraagd. De aanvraag wordt in zijn geheel beoordeeld door één lidstaat, de zonale rapporteur. De aanvrager kan een half jaar vóór indiening van de aanvraag een lidstaat als zonale rapporteur voorstellen bij de 'Central Zone Steering Committee' (CZSC).

Door het land dat als rapporteur wordt gekozen, wordt de aanvrager vóór de indiening van de aanvraag uitgenodigd voor een 'presubmission meeting'. Tijdens deze presubmission meeting wordt samen met de aanvrager de aanvraag inhoudelijk besproken en geïnventariseerd. Binnen een jaar, eventueel verlengd met 6 maanden (in afwachting van gegevens) beslist de door het land met de beoordeling belaste instantie of het middel kan worden toegelaten. Tijdens de beoordelingstermijn kunnen de andere lidstaten binnen de zone commentaar leveren op de beoordeling van het rapporterende land.

Toelating in overige lidstaten binnen de zone

De overige lidstaten waarvoor de aanvraag geldt, moeten binnen 120 dagen na het besluit van de zonale rapporteur een besluit nemen over het wel/niet toelaten in hun land. In de niet rapporterende landen, zullen in die periode de voor het desbetreffende land specifieke aspecten worden beoordeeld, vergelijkbaar met de huidige wederzijdse erkenningprocedure. Het is evenwel

enkel mogelijk om de erkenning te weigeren om grondige redenen. Het is momenteel nog niet duidelijk hoe dit praktisch in het werk zal gaan.

Overgangsregeling erkenning gewasbeschermingsmiddelen voor de wijnbouw.

Op dit moment ontbreekt het aan een overgangsregeling voor de erkenning van in andere landen van de zone wel, maar in België nog niet, erkende middelen. Hierdoor is er een contraproductieve situatie ontstaan.

In het verleden werden gewasbeschermingsmiddelen ontwikkeld voor toepassing op velerlei culturen. Deze in België meestal ook voor wijnbouw toegelaten producten zijn in de ons omringende landen voor de wijnbouw veelal niet meer in gebruik. Door de moderne ontwikkelingen werden er nieuwe gewasbeschermingsmiddelen ontwikkeld die specifiek voor de wijnbouw dienen, en niet voor andere gewassen. Ze combineren een lagere milieubelasting met een voor de wijnbouw effectievere werking. Omdat deze producten echter enkel voor de wijnbouw werden ontwikkeld en vaak geen ander toepassingsgebied kennen, werden ze in België nooit voor erkenning ingediend. De hoge kosten van onderzoeken die nodig zijn voor het bekomen van een erkenning loonden zich immers niet voor een zo kleine markt als de Belgische wijnbouw. Het gevolg van dit alles is dat er momenteel effectievere en minder milieubelastende gewasbeschermingsmiddelen zijn erkend in onder meer Duitsland en Luxemburg, dan deze welke momenteel in België mogen worden gebruikt, die omwille van de hoge kosten van een erkenning nooit in België werden toegelaten. Nieuwe producten die nu een erkenning in de zone krijgen zullen snel en met weinig kosten ook voor België een erkenning kunnen bekomen. Maar voor de inmiddels in de andere landen van de zone toegelaten producten is er geen versnelde vereenvoudigde procedure voorzien. Wij blijven met verouderde producten werken tot er nieuwe producten in de zone worden erkend.

Het is in het belang van het milieu, volksgezondheid en de economische leefbaarheid van de wijnbouw dat er een overgangsregeling komt met een vereenvoudigde en snelle erkenningsprocedure. Wie gaat hiervoor voorstellen formuleren en de overheid adviseren?

EU teksten met betrekking tot gewasbescherming:

- De richtlijn 2009/128 waarin het duurzaam gebruik van pesticiden bepaald wordt en die moet omgezet worden in nationale wetgeving:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:309:0071:0086:NL:PDF>
- De Verordening 1107/2009 die het op de markt brengen van bestrijdingsmiddelen in de Europese Unie regelt:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:309:0001:0050:NL:PDF>

Erkenningsprocedure gewasbeschermingsmiddelen voor de volledige zone

Het is te verwachten dat ook België zal worden ingeschakeld voor het onderzoeken van nieuw voorgedragen gewasbeschermingsmiddelen. Vorig jaar werd België bijvoorbeeld belast met het onderzoeken van de hererkenning van zwavel in de wijnbouw. Om dergelijke onderzoeken te kunnen inrichten is er voldoende voorkennis van de wijnbouw nodig. Op het moment waarop een aantal wijnbouwers werden gecontacteerd om hierover van gedachten te wisselen was het spuitseizoen voor wat betreft zwavel al begonnen. Hiermee was een volledig onderzoeksjaar voor wat testen in open lucht betreft verloren, en is het tijdig afsluiten van het dossier en formuleren van een advies in het gedrang gekomen.

Door de implementatie van Europese richtlijnen op Europees niveau is België qua oprichting van een kenniscentrum 'in snelheid genomen'. Terwijl er in België nog geen concrete plannen bestonden werd België al met een 'opdracht' belast. Het is dus ook voor de internationale reputatie van ons

land belangrijk dat wij over een ‘instelling’ beschikken waar alle voor de wijnbouw relevante materies worden gecentraliseerd. Ook de opvolging van Europese wetgeving behoort hier toe.

Grondwaterbescherming

De bescherming van het grondwater is een grote bekommernis. De intensieve land- en tuinbouw brengt een zware belasting van het grondwater met zich mee. Het is daarom belangrijk dat de ervaringen die worden opgedaan met het terugdringen van het gebruik van grondwater belastende gewasbeschermingsmiddelen door onder meer het toepassen van de principes van de geïntegreerde teelt.

IPM-richtlijn

IPM-richtlijn en de impact op onze wijnbouw

EU richtlijn 2009/128/EC van 21 Oktober 2009 - Invoering IPM (Integrated Pest Management) - Maatregelen om te komen tot een duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen

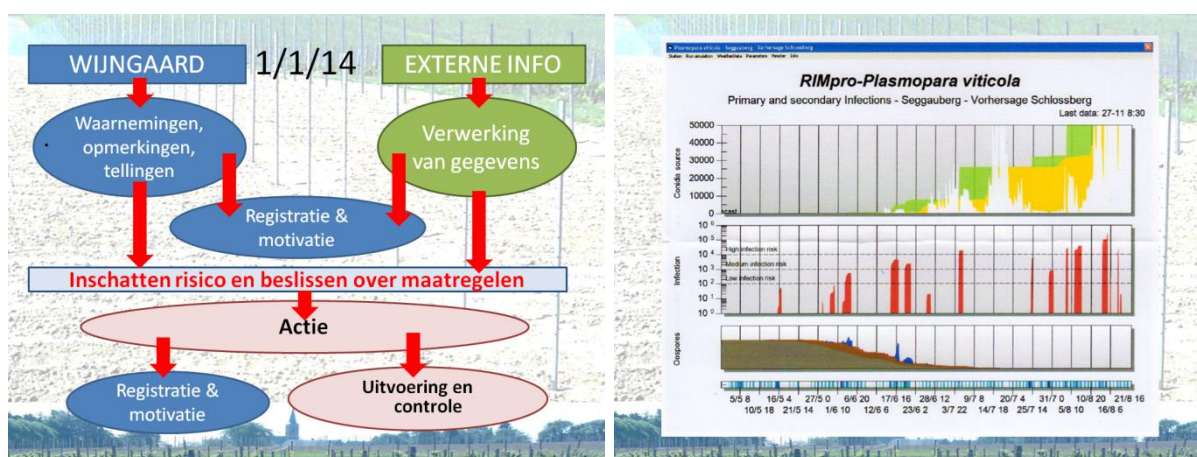
EU richtlijn: 'Iedere land- en tuinbouwer binnen Europa is verplicht om tegen 2014 de IPM-principes op zijn bedrijf toe te passen.

Waarnemingen- en waarschuwingssysteem

Europa legt ons met ingang van 1.1.2014 de IPM-richtlijn op. De invoering van IPM (Integrated Pest Management) verplicht ons tot het nemen van maatregelen om te komen tot een duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, waaronder de verplichting van de lidstaten om de 'nodige informatie / middelen' ter beschikking te stellen;

Artikel 14.2. *De lidstaten scheppen de noodzakelijke voorwaarden, of verlenen steun daartoe, voor het in de praktijk brengen van geïntegreerde gewasbescherming. Met name zorgen zij ervoor dat professionele gebruikers kunnen beschikken over informatie en instrumenten voor de bewaking van schadelijke organismen en besluitvorming, alsook over adviesdiensten voor geïntegreerde gewasbescherming.*

Dit vertaald zich in een 'waarnemingen- en waarschuwingssysteem' waarbij de reeds bestaande weerstations, en eventueel bijkomende, worden ingeschakeld. Het systeem moet natuurlijk wel nog geïmplementeerd worden op een computerplatform. Een systeem voor registratie en melding van de infectiedruk voor meeldauw is momenteel in ontwikkeling. De opdracht voor deze ontwikkeling is aan een softwarebedrijf toegewezen. De beslissing voor de ontwikkeling van nieuwe programmatuur werd genomen zonder dat de mogelijkheid werd onderzocht om de gebruikslicentie te verwerven van de reeds in gebruik zijnde programmatuur in landen als Duitsland, Luxemburg of Frankrijk. Het ontwikkelen van programmatuur voor een zo kleine groep gebruikers als de Vlaamse wijnbouwers kost buitensporig veel meer dan een gebruikslicentie met eventuele aanpassingen gekost zou hebben. Zonde van het budget dat beter aan zaken besteed zou zijn die niet elders goedkoop te verwerven zouden zijn.

Licentie professionele gewasbeschermingsmiddelen

Er komt een onderscheid tussen gewasbeschermingsmiddelen voor professioneel en hobbygebruik. Indien professionele wijnbouwers de spuitlicentie krijgen, onder de verplichting dat zij de nodige bijscholing zullen volgen, moet de bijscholing worden ingericht. Hierbij stellen zich de vragen:

- Wat zal de inhoud van de cursus zijn?
- Wie gaat de cursus samenstellen?

-
- Wie gaat de cursus inrichten?
 - Wordt het door de Vlaamse overheid erkende getuigschrift wijnbouwer / wijnmaker (opleiding Syntra) erkend als voldoende?
 - Wie coördineert de opleidingen met de opleidingen van Syntra.
 - Wat met professionele wijnbouwers zonder opleiding?
 - Gaan er bijscholingscursussen worden ingericht na de initiële cursus?
 - Gaat de spuitlicentie een beperkte geldigheid kennen?
 - Hoe en door wie gaat de informatie gecommuniceerd worden?

Om te komen tot een verantwoord gebruik van gewasbeschermingsmiddelen is het van groot belang dat er duidelijkheid is over deze zaken. Wie gaat dit alles coördineren?

Biologische wijn in de Europese context

Hoe staat het met de toekomst van de 'biologische wijn'? Welke invloed heeft de Europese ontwikkeling op de Vlaamse wijnbouw? Dit zijn enkele belangrijke vragen waarvan de antwoorden een bijzonder grote weerslag zullen hebben op het Vlaamse beleid.

Op dit moment mag men wijn 'biologisch' noemen wanneer deze met tal van niet biologische technieken en hulpstoffen wordt gemaakt van 'biologisch geteelde druiven'. Biologische wijn is op dit moment dus in het geheel geen biologisch geproduceerde wijn. Dat de Europese Commissie deze voor consumenten misleidende toestand wil veranderen zal niemand verwonderen. Maar wie is op de hoogte van de stand van zaken in de bepaling van de toekomstige voorwaarden? Wie kan het effect van de nieuwe regels beoordelen? Wie is er überhaupt van deze problematiek op de hoogte?

Het ontwerp van de Europese commissie tot invoering van nieuwe regels voor de biologische wijnproductie, waaraan drie jaar onderzoek (ORWINE) vooraf, ging werd op 16 juni 2010 ingetrokken. Binnen het SCOF (Standing Committee on Organic Farming) was er geen akkoord over het voorstel van de commissie. Tot op vandaag is er nog steeds geen akkoord. Er is zelfs geen compromis over een nieuw en afgezwakt voorstel mogelijk. Het resultaat is dat het voorstel van de commissie dit jaar terug ter stemming gebracht zal worden. Dan zal een gewone meerderheid volstaan en kan enkel het Europees parlement nog bezwaar maken, maar daarvoor is dan ook weer een meerderheid nodig. Het lijkt er dus op dat het ontwerp voor invoering van nieuwe regels voor de biologische wijnproductie er dus door gaat komen.

De gevolgen voor de biologische wijnbouw zijn zeer ingrijpend. Zo zal de toegestane hoeveelheid SO₂ met 50mg worden verlaagd voor wijnen met maximaal 5 gr/l restsuiker. Voor wijnen met meer dan twee jaar vatrijping en max. 5 gr/l restsuiker, meer dan 2 gr/l restsuiker of rode wijn met minder dan 11% alcohol zal de maximum toegelaten hoeveelheid SO₂ met 30 mg worden verlaagd. Ook zal thermovinificatie boven 65°C en het gebruik van tal van stoffen zoals Lysozyme voor biologische wijnen worden verboden.

1 Het gevolg is dat hoogwaardige wijnen met twee of drie jaar vatrijping niet als biologische wijn geproduceerd kunnen worden. Ook klassieke bewaarwijnen zullen niet meer biologisch kunnen zijn.
2 Wat gaat er gebeuren met witte wijnen die zonder malolactaat-gisting worden gebotteld. Dit soort wijnen, met soms enkele grammen restsuiker, zullen niet langer middels Lysozyme tegen het hergisten op fles kunnen worden beschermd. De hoeveelheid SO₂ die wordt toegestaan volstaat echter ook niet.

Wat er gaat gebeuren? Veel wijn die momenteel als 'bio-wijn' wordt aangeprezen zal niet als langer als 'biologische wijn' verkocht mogen worden. De optie 'van biologisch geteelde druiven' zal bovendien komen te vervallen. Een droge witte wijn met wat fris appelzuur zonder voldoende bescherming tegen het actief worden van melkzuurbacteriën zal biologisch niet mogelijk zijn. En welke schimmelresistente rassen zijn geschikt voor klassieke vinificatie met 'malo'? Uiteindelijk is het voorkomen van de volledig spontane en natuurlijke malolactaat-gisting een handeling die onnatuurlijk is, en in een biologische wijn dan ook niet thuis hoort.

Wijnbouwers die ecologische redenen aanvoeren voor hun keuze voor hybriden zullen moeten kiezen. Overschakelen naar 'klassieke rassen' die geschikt zijn voor een klassieke vinificatie, of het argument 'biologisch' van het label halen en toegeven dat het gewoon om het gemak in de wijngaard te doen is.

C. Duurzame landbouw en plattelandsontwikkeling

In België is het landbouwbeleid geregionaliseerd. Vlaanderen is voor landbouw bevoegd, en daarmee ook voor de wijnbouw in Vlaanderen. Duurzame landbouw en plattelandsontwikkeling staan echter al lang op de agenda en vormt al jaren een van de belangrijke aspecten van het Belgisch beleid. Maar duurzame landbouw is nog geen evidentie. Een van de eerste problemen stellen zich bij het bepalen van de inhoud van het begrip 'duurzame landbouw'.

Discours 1: Het agri-ruralistisch discours

Het agri-ruralistisch discours stelt het behoud van de landbouw en het platteland in zijn huidige vorm centraal. Logischerwijze zijn hier vooral uitspraken te vinden van mensen die zeer sterk verbonden zijn met de landbouwsector of die zelf actieve landbouwers zijn. Als zij het over duurzaamheid hebben, benadrukken ze dat de leefbaarheid van het landbouwbedrijf voor het gezin (de economische en sociale duurzaamheid dus) primeert op ecologische of macro-economische aspecten.

De verstedelijking - er is sprake van het "Stadsgewest Vlaanderen" - en de grote hoeveelheid claims op het platteland ervaren ze als een grote druk op de landbouwsector. Een druk die zich vertaalt in toenemende sociale en psychische problemen onder landbouwers. Het wetenschappelijk onderzoek moet volgens dit discours uitvissen hoe landbouw en voedingssector zich moeten organiseren om een meer leefbare situatie te creëren voor de landbouwer en zijn gezin. Sociale wetenschappers horen oplossingen aan te reiken om opvolging en continuïteit binnen de landbouw te verzekeren, met aandacht voor de familiale structuur van de bedrijven en de rol die man en vrouw erin opnemen. Er is bezorgdheid over de paradox dat burgers steeds meer (duurzaamheids-)eisen stellen aan de landbouw maar steeds minder willen uitgeven aan voeding. Die burgers wekken de indruk dat ze het landbouwberoep te weinig erkennen als waardevol. Dit geldt zeker wat de inspanningen betreft die nu reeds gedaan worden vanuit de landbouwsector om overlast voor natuur en sociale omgeving te beperken.

Binnen dit discours oppert men tot slot dat de landbouwsector afhankelijk is van tal van beleidsniveaus en bevoegdheden. Men betwijfelt de doelgerichtheid van wetgeving en regels die aan de sector worden opgelegd en men stelt zich vragen over de politieke vertegenwoordiging van de landbouwsector op lokale, nationale en internationale niveaus.

Discours 2: Het utilitaristisch discours

Het utilitaristisch discours focust quasi uitsluitend op de economische dimensie van de landbouwsector. De sociale aspecten van de duurzaamheid van landbouw en platteland komen hier nauwelijks of niet ter sprake.

Het idee van België en Vlaanderen als spil van Europa, als centraal industriegebied en als transportknooppunt, waarbij geen ruimte meer is voor gesubsidieerde landbouw, duikt wel op binnen dit discours. Een basisgedachte is dat er sprake is van een grondmarkt en dat de landbouwsector lang niet de enige is die grond kan claimen. Dit discours bepleit dat de landbouwers slechts aanspraak kunnen maken op gronden als ze meer opbrengst genereren dan een andere economische activiteit. Landbouw moet bovendien haar activiteiten verruimen naar productie voor andere doeleinden, zoals biobrandstof, kledij en geneesmiddelen indien dit rendabel is.

Ook behorend tot het utilitaristisch discours is het pleidooi voor optimale bedrijfsstructuren en ondernemersvaardigheden om als landbouwbedrijf en als landbouwsector te overleven. Suggesties aan wetenschap zijn om bij te dragen aan de competitiviteit van de landbouwsector en te focussen op efficiëntie en groenere technologieën, want opportuniteiten voor schaalvergroting zijn beperkt.

Discours 3: Het hedonistisch discours

In dit discours horen uitspraken en redeneringen thuis die belang hechten aan bredere relaties en ervaringen van en door de verschillende gebruikers van het platteland. Men benadrukt bijvoorbeeld het netwerk dat lokale en regionale actoren van binnen en buiten de landbouwsector en het platteland samenbrengt om rurale ontwikkeling te realiseren. Respondenten voegen een cultureel aspect toe aan duurzaamheid. Het sociale, culturele en ecologische primeren op het economische.

Als er conflicten zijn tussen economische en ecologische belangen op het platteland dan is het verhogen van het sociaal kapitaal een potentiële uitweg. Je hoort hier pleiten voor nieuwe allianties tussen verschillende actoren op het verstedelijkte platteland in Vlaanderen, bijvoorbeeld tussen landbouwers en stedelingen of tussen landbouwers en natuurbeschermers. Een belangrijk uitgangspunt is de vraag wat landbouw zou kunnen betekenen voor de samenleving.

Sociologisch onderzoek moet volgens het hedonistische discours studeren op de vraag op welke manier landbouwers samen met andere actoren een duurzame voedselketen kunnen creëren en hoe ze de culturele, sociale en ecologische waarde van hun producten kunnen gevaloriseerd krijgen. Lokale en bovenlokale overheden moeten de verduurzaming van landbouw en platteland stimuleren en faciliteren.

De drie analytisch te onderscheiden discoursen bieden inzicht in de verschillende standpunten die stakeholders in Vlaanderen kunnen innemen over agrarische en plattelandsthema's. Let wel: het is niet noodzakelijk zo dat één persoon een agrarische en plattelandskwestie slechts vanuit één discours benadert.

D. Vlaams beleid

De 'Beleidsbrief Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid - Beleidsprioriteiten 2011-2012'

ingediend door de heer Kris Peeters, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Economie, Buitenlands Beleid, Landbouw en Plattelandsbeleid geeft de krachtlijnen van het Vlaamse beleid met betrekking tot wijnbouw tegen.

3.1.7 Wijnbouw in opmars

De wijnbouwsector in Vlaanderen is de kinderschoenen ontgroeid en heeft het potentieel om uit te groeien tot een stevige tak binnen de Vlaamse land- en tuinbouw. Daarom zal voor de eerste maal en in nauw overleg met de sector een beleid worden uitgewerkt voor deze subsector.

De wijnbouw is in Vlaanderen de kinderschoenen ontgroeid. Cijfers van de FOD Economie – Economische Inspectie geven aan dat het wijnbouwareaal in België 98 ha beslaat en dat de wijnproductie 315.332 liter bedraagt. Het merendeel van de productie gebeurt in Vlaanderen, waar 59 producenten actief zijn. 40 ervan produceren wijn met een gecontroleerde oorsprongsbenaming of beschermde geografische aanduiding. De sector heeft het hobbyisme achter zich gelaten. Zo investeren wijnboeren in kwaliteit en productiemateriaal en kiezen ze ervoor zich voltijds met hun vak bezig te houden. Het opleidingscentrum Syntra organiseert in Gent een opleiding wijnbouwer-wijnmaker, waarvan de eerste lichting in 2011 is afgestudeerd. Klimatologische verschuivingen maken onze seizoenen bovendien aantrekkelijker voor de wijnbouw, want Vlaanderen ligt nu net op de grens van waar wijnbouw mogelijk is (de 50ste breedtegraad).

In Vlaanderen zijn er sinds 1997 vier officiële Gecontroleerde Oorsprongsbenamingen of appellaties gecreëerd naar Europees model, namelijk Hagelandse wijn, Haspengouwse wijn, Heuvellandse wijn en Vlaams mousserende kwaliteitswijn. Daarnaast werd een erkenning voor Vlaamse landwijn toegekend als beschermde geografische aanduiding. Zowat 90% van de Vlaamse wijnen is witte wijn.

Druiven voor witte wijn kunnen doorgaans sneller geoogst worden, waardoor deze druivensoorten beter geschikt zijn voor ons klimaat. 15 variëteiten druiven zijn toegelaten. De belangrijkste zijn Müller-Thurgau, Chardonnay en Pinot noir, maar ook Dornfelder, Optima, Kerner, Pinot blanc en Pinot gris komen voor.

Op korte termijn wordt overleg gepland met de sector met het oog op het integreren van de druiventeelt in de werking van de Vlaamse praktijkcentra, bijvoorbeeld door het opzetten van waarnemingen- en waarschuwingssystemen. Ook zal met VLAM bekeken worden hoe de promotie van de Vlaamse wijnen een extra impuls kan krijgen.

Het integreren van de druiventeelt in de werking van de Vlaamse praktijkcentra, dat is wat het meest voor de hand ligt. Nu stelt zich de vraag welke praktijkcentra zich hiertoe het beste lenen. Het is denkbaar dat bepaalde provincies of instellingen graag het voortouw hierin willen nemen, hoewel zij niet het meest aangewezen zijn. De aanwezige kennis en infrastructuur moet immers de doorslag geven bij de keuze van de locatie boven andere belangen die niks met wijnbouw te maken hebben. Wijnbouw is hip. Dus wie wil die wijnbouw niet op zijn 'uithangbord' zetten. De juiste weg is om te kijken waar de voorwaarden voor integratie van de druiventeelt optimaal zijn.

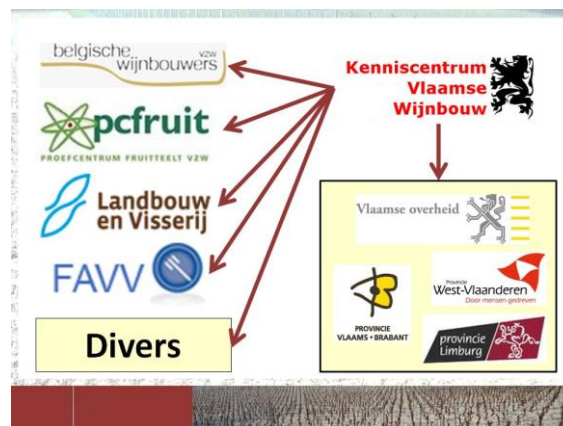
E. Waar is welke kennis voorhanden.

Alvorens een keuze te maken hoe het kenniscentrum het best wordt gerealiseerd, moet worden geïnventariseerd welke randvoorwaarden bepalend zijn voor het al dan niet slagen.

- I. De eerste vraag welke men zich dient te stellen is welke kennis door het centrum moet worden verzameld, en voor wie?
- II. Wanneer we weten welke kennis een voorwaarde voor het succes vormt stelt zich de vraag waar deze kennis aanwezig is, en hoe deze het best kan worden vergaard.
- III. Ten slotte stelt zich de vraag hoe de kennis het best toegankelijk gemaakt kan worden voor de verschillende belanghebbenden.

I. Welke kennis moet worden verzameld, en voor wie?

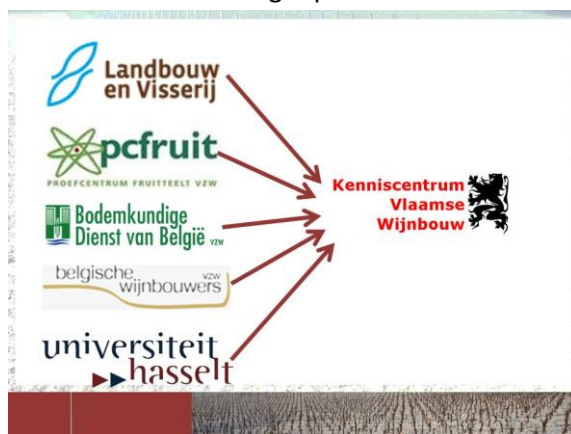
We dienen onderscheid te maken tussen de ‘administratieve’ onderdelen zoals wetgeving en verplichtingen van niet technische aard, en de technische kennis op het vlak van wijnbouw, druiventeelt in open lucht ten behoeve van de wijnproductie, en vinificatie, het verwerken van wijndruiven tot wijn. Een vierde onderdeel is het bedrijfseconomische aspect. Hoewel de bedrijfseconomische regels voor de wijnbouw gelden zoals voor elke andere onderneming, zijn er toch veel zeer specifieke elementen die de nodige kennis van de wijnbouw vereisen om ze zinvol te kunnen toepassen. Voor startende wijnbouwers die een haalbaarheidsstudie willen laten doen of een bedrijfsplan opstellen is de beschikbaarheid van op de wijnbouw toegespitste informatie van cruciaal belang. Bovendien zijn de banken die over kredietaanvragen moeten gaan beslissen vragende partij voor sectorinformatie en branchegegevens om een oordeel over de kredietaanvraag te vormen.

II. Waar is de kennis aanwezig is, en hoe deze te vergaren.

Aangezien de wijnstok qua plant het dichtst aanleunt bij het 'klein houtig fruit', zowel wat betreft de teelt, de gewasbescherming als kennis van ziektes en het toepassen van een geïntegreerde teelt, is het niet verwonderlijk dat de meeste kennis op dit vlak aanwezig is bij het proefcentrum voor de fruitteelt, PC Fruit te Velm. Bovendien is het gelegen in een gebied dat een wijnbouwgebied is, met name de GOB Haspengouw. Bovendien zijn de laboratoriumfaciliteiten en aanwezige expertise perfect de ondersteuning van het kenniscentrum op het vlak van de druiventeelt.

Wat betreft de vinificatie is de enige kennis van betekenis in Vlaanderen te vinden bij de wijnbouwers. Voor streekeigen omstandigheden is het vanzelfsprekend, maar vooral goede bilaterale contacten met vergelijkbare centra in de ons omringende landen zijn nodig om het in Vlaanderen aanwezige kennisniveau naar een hoger plan te tillen.

Organisaties

Er zijn een aantal organisaties in Vlaanderen waar kennis aanwezig is. Meestal is dat op deelgebieden van de wijnbouw, maar een overkoepelende instantie is er niet. In de ons omringende wijnlanden zijn er overal kenniscentra voor de wijnbouw.

VZW Belgische Wijnbouwers

De Belgische wijnbouwers zijn verenigd in de vzw Belgische Wijnbouwers. Deze sectorvereniging overkoepelt meer dan 40 professionele en semiprofessionele wijnbouwers die op Belgisch grondgebied actief zijn.

www.belgischewijnbouwersvzw.be

Werkgroep druiventeelt

Door de provincie Vlaams-Brabant werd het initiatief genomen om tegemoet te komen aan de behoefte om kennis van de druiventeelt te bundelen. Dit ten behoeve van de wijnbouwers, instanties en organisaties die aan deze kennis behoefte hebben. De uitvoering van dit initiatief berust bij:

Mevr. Christel Van Ceulebroeck, Directeur Nationale Proeftuin voor Witloof

Dhr. Dany Bylemans, Algemeen Directeur pcfruit vzw

Mevr. Hilde Morren, ADLO Voorlichting – fruitteelt, (Beleidsmedewerker voorlichting fruitteelt, Vlaamse overheid | Departement Landbouw en Visserij - Afdeling Duurzame Landbouwtontwikkeling)

Deze werkgroep zal eerstdaags aanvang nemen met een eerste bijeenkomst.

III. Hoe de kennis het best toegankelijk maken voor de verschillende belanghebbenden.

Hoe kunnen belanghebbenden aan de informatie geraken. Voor een kleinschalige sector zoals de wijnbouw nu is, zijn de moderne communicatiemiddelen een groot voordeel. Het maken van periodieken en documentatie in digitale vorm ondervangt het probleem van de kleine oplage. Ook is de distributie eenvoudig te realiseren via het internet, middels nieuwsbrieven en sites. Hierbij kan men met een publiek en leden deel werken en de distributie van informatie beheersen.

Het is belangrijk dat het geheel gecoördineerd wordt door iemand die een zeer brede kennis van de wijnbouw heeft. Het is weinig waarschijnlijk dat deze persoon op dit moment in bijvoorbeeld de Nationale Proeftuin voor Witloof of PC Fruit te vinden zal zijn.

Ook moet men voorzichtig zijn met wijnbouwers die vooral hun eigen ‘zaak’ bepleiten en opzettelijk belangrijke feiten zoals het Europese hybridenbeleid proberen te negeren om hun eigen producten te kunnen opwaarderen. Wijnbouwers die ecologische redenen aanvoeren voor hun keuze voor hybriden zullen moeten kiezen. Overschakelen naar ‘klassieke rassen’ die geschikt zijn voor een klassieke vinificatie, of het argument ‘biologisch’ van het label halen en toegeven dat het gewoon om het gemak in de wijngaard te doen is. Wijnbouwers die momenteel hybriden hebben aangeplant maken zelfs problemen dat hun wijnen niet worden toegelaten voor een keuring van kwaliteitswijnen, terwijl het de Europese wetgeving is die het verbiedt.

IV. Analyse

Welke aspecten van de wijnbouw moeten door een kenniscentrum worden bestreken. Uiteindelijk allemaal, maar het is niet mogelijk om dat allemaal op korte termijn te realiseren. De eerste behoefte is er op het vlak van de druiventeelt. Daar zijn inmiddels initiatieven voor genomen. Er zal echter ook gekozen moeten worden voor een aanpak op langere termijn, waarbij ook de andere aspecten zoals vinificatie en de economische realiteit aan bod komen.

Momenteel is de kennis verspreid. Een groot deel van de informatie is niet in het Nederlands beschikbaar of zelfs enkel in het buitenland. Het is vooral voor de uitwisseling van kennis erg belangrijk om vanuit een 'officieel kenniscentrum' met buitenlandse instellingen contact op te nemen. Voor een Vlaamse wijnbouwer met een paar honderd stokken is het moeilijk om de contacten te leggen met de juiste buitenlandse instellingen en personen.

Hoewel op dit moment de oprichting van een 'werkgroep druiventeelt' volstaat om een aanvang te nemen met de eerste stappen, en om de gewasbeschermingsproblematiek te behandelen, kan dit op den duur niet volstaan. Een alles wat wijnbouw betreft omvattend kenniscentrum is de enige goede manier om alle actoren een aanspreekpunt te geven. Een kenniscentrum dient het algemeen belang en niet enkel dat van commerciële wijnbouwers. Het is geen belangenorganisatie zoals een beroepsorganisatie. Daarmee is de plaats die het in de sector zou moeten innemen ook duidelijk. Het kenniscentrum moet onafhankelijk kunnen functioneren en zich baseren op feiten.

Naast kennis is communicatie een hoofdzaak voor het kenniscentrum. Zowel voor het verzamelen van ervaringen in eigen land als het verwerven van kennis middels contacten met soortgelijke buitenlandse instellingen is communicatie essentieel. Ook voor de verspreiding van kennis naar belanghebbenden en het toegankelijk maken van informatie is de communicatievaardigheid de factor die bepalend is voor het slagen in de opdracht.

V. Plan van aanpak

Er dient een onderscheid te worden gemaakt tussen de te realiseren doelstellingen. Er zijn dringende noden die op relatief korte termijn gerealiseerd dienen te worden, en wensen op middellange termijn, die nodig zijn voor de ontwikkeling van een gezonder groei van de wijnbouw in Vlaanderen.

Op korte termijn

De eerste fase dient twee belangrijke groepen. De overheid en instellingen die nood hebben aan informatie om de vanuit de Europese Unie opgelegde opdrachten te verwezenlijken. Hierbij gaat het om de omzetting van richtlijnen en implementatie van verordeningen die vanuit Europa worden opgelegd zoals de harmonisering van gewasbeschermingsmiddelen en het invoeren van de geïntegreerde teeltmethodieken, en de op gedegen kennis van de wijnbouw gebaseerde inname van standpunten in dossiers zoals dat van de ‘aanplantrechten’.

Deze zaken beperken zich in hoofdzaak tot de problematiek van de **druiventeelt** ten behoeve van de wijnbouw. Daarom is de oprichting van een ‘werkgroep druiventeelt’ ook de snelste en meest effectieve manier om de nodige kennis te verzamelen.

Op middellange termijn

Naast de problematiek van de druiventeelt zijn er nog andere belangrijke onderdelen waarvan de kennis dient gecentraliseerd te worden. We denken hierbij onder meer aan:

- **De vinificatie**

Het effectieve wijn maken is een volledig ander vakgebied dan de druiventeelt. Het is ook niet verwant aan een andere sector die reeds over een gespecialiseerd ‘kenniscentrum’ beschikt. Voor de wijnbouw zal dit volledig vanaf nul moeten worden opgebouwd.

- **Kennis van de historische wijnbouw**

Bronnenonderzoek kan ons veel leren over de wijnbouw in de Nederlanden in het verleden. Dit kan bijdragen tot een meer algemene acceptatie van de wijnbouw en ondersteunend werken naar onder meer de toeristische uitbouw van wijngebieden.

- **De economische aspecten van de wijnbouw**

Wijnbouw is een sector met belangrijke economische mogelijkheden. Het is voor het succesvol uitbouwen van de wijnbouw cruciaal dat ook de bedrijfseconomische aspecten voldoende worden onderzocht en gedocumenteerd.

- **Het belang van de wijnbouw voor andere sectoren zoals toerisme**

Wanneer we in de ons omringende wijnggebieden van Duitsland, Luxemburg en Frankrijk kijken is de impact die de wijnbouw op de toeristische sector kan hebben al heel vlug duidelijk. Het is daarom belangrijk dat er een centraal kenniscentrum is waar de benodigde informatie beschikbaar is.

Slotwoord

Het is de bedoeling van deze nota om de betrokkenen duidelijk te maken hoe complex de materie is. Verstand van wijn hebben is bij lange niet voldoende om de problematiek van de wijnbouw te kunnen bevatten. Het is daarom essentieel voor het slagen van een kenniscentrum voor de Vlaamse wijnbouw dat beslissingen worden genomen op basis van een duidelijk beeld van de realiteit. En helaas is de realiteit van de wijnbouw een zeer complex gegeven dat niet zo eenvoudig te bevatten is. De kennis vergaren en beschikbaar maken is gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Ik hoop met deze nota een bijdrage te leveren aan een voorspoedige ontwikkeling van de Vlaamse wijnbouw.

Geurt van Rennes